

ІНСТИТУТ БОТАНІКИ ім. М.Г.ХОЛОДНОГО
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Цуканова Ганна Олександрівна

УДК 581.9:502.7 (477.25)

**ФЛОРИСТИЧНЕ ТА ЦЕНОТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ОСТРОВІВ
ДНІПРА В МЕЖАХ М. КИЄВА ТА ЙОГО ОХОРОНА**

03.00.05 - ботаніка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата біологічних наук

Київ - 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України.

Науковий керівник: доктор біологічних наук, професор,
Андрієнко-Малюк Тетяна Леонідівна,
Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України,
завідуюча міжвідомчою комплексною лабораторією
наукових основ заповідної справи НАН України та
Мінприроди України

Офіційні опоненти: доктор біологічних наук,
Мосякін Сергій Леонідович,
Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України,
завідувач відділу систематики та флористики вищих
судинних рослин

кандидат біологічних наук, доцент
Панченко Сергій Михайлович
Сумський аграрний університет, доцент кафедри ботаніки
та фізіології сільськогосподарських рослин

Провідна установа: Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН
України, відділ природної флори

Захист відбудеться "6" червня 2005 р. о 14⁰⁰ год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.211.01
в Інституті ботаніки ім.М.Г.Холодного НАН України за адресою:
01601, м. Київ, вул. Терещенківська, 2.

З дисертацією можна познайомитися в бібліотеці Інституту ботаніки
ім. М.Г.Холодного НАН України (01025, Київ - 25, вул. Велика Житомирська,
28).

Автореферат розісланий " 29 " квітня 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
канд. біол. наук

Виноградова О.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В той час, як в світі нестримно зростають темпи урбанізації, все більше усвідомлюється важливість збереження природного середовища, особливо в містах. Вивчення рослинного світу островів Дніпра та прилеглих до русла незабудованих ділянок заплави в межах м. Києва необхідне для збереження біорізноманіття, що є одним з найактуальніших питань сьогодення. Заплавні комплекси території дослідження відіграють особливо важливу роль у створенні зеленого каркасу міста, оздоровленні повітря міста, а також як місця рекреації, екологічної освіти. Русло Дніпра, змінене каскадом водосховищ, знаходиться тут майже у природному стані, що підвищує цінність території дослідження.

Екотопи островів та прилеглої заплави знаходяться під постійним антропогенним пресом, тому природні комплекси їх в тій чи іншій мірі змінені. Проте багато ділянок зберігає свою природну цінність, тут наявні види рослин та угруповання, рідкісні як для регіону, так і для України в цілому. Специфічність природних комплексів островів обумовлена тим, що ця територія знаходиться на межі двох зон – Лісостепу та зони мішаних лісів та на стику Лівобережжя та Правобережжя. До наших досліджень флора та рослинність регіону не були інвентаризовані, проводились лише фрагментарні флористичні дослідження. Проведене дисертантом детальне вивчення сучасного стану флори та рослинності, тенденцій динаміки дозволило науково обґрунтувати необхідність створення регіонального ландшафтного парку, де має поєднуватись регламентована рекреаційна діяльність із збереженням біорізноманіття.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконувалась відповідно до “Програми перспективного розвитку заповідної справи в Україні”, затвердженої Постановою Верховної Ради України від 22 вересня 1994 р. №177/94 та Закону України “Про Загальнодержавну програму формування національної екомережі на 2000-2015 рр.” від 21 вересня 2000 р. №1989-III. Робота пов'язана із науковою тематикою Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України та Мінприроди України, зокрема темами № 287 “Оптимізація системи категорій природно-заповідного фонду України в аспекті охорони біологічного різноманіття та ландшафтів” (держреєстраційний №0198U003035), №4/1040/26 ”Науково-методичне забезпечення створення та діяльності регіональних ландшафтних парків України” (№0304U006748), а також темою №333 „Флористичне та ценотичне різноманіття природно-заповідних територій Українського Полісся” (№0103U000012).

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є вивчення флористичного та ценотичного різноманіття території, з'ясування характеру

розподілу рослинного покриву та його динаміки, созологічна оцінка флори та рослинності території.

Для досягнення мети визначені такі завдання:

1. Проаналізувати природні умови островів та прилеглої частини заплави.
2. Узагальнити відомості про флору регіону, встановити її сучасний склад, провести аналіз флори, виявити раритетну та синантропну компоненти, таксони, описані з цієї території.
3. Скласти класифікаційну схему рослинності за домінантною та флористичною системами.
4. Вивчити розподіл рослинності на території, динаміку рослинності, вплив урбанізації на рослинний світ.
5. Створити базу даних геоботанічних описів рослинності та базу даних біоморфологічних, еколого-ценотичних та інших характеристик видів.
6. Дати созологічну оцінку флори та рослинності території, охарактеризувати рідкісні види флори та рідкісні угруповання. Розглянути роль території в екомережі та питання про створення регіонального ландшафтного парку “Дніпровські острови”.

Об’єкт досліджень – рослинний покрив островів Дніпра та прилеглих до русла ділянок заплави в межах м. Києва.

Предмет досліджень – сучасний стан флори та рослинності регіону та їх созологічне значення.

Для досягнення мети були використані польові методи дослідження (детальномаршрутні із виконанням геоботанічних описів, збиранням гербарних зразків, профілюванням, картуванням) та камеральні (аналіз геоботанічних описів та розробка класифікації на домінантній та флористичній основі).

Наукова новизна отриманих результатів. Вперше з’ясований склад флористичного та ценотичного різноманіття території дослідження. Встановлений повний список флори, що нараховує 717 видів вищих судинних рослин, які належать до 364 родів, 99 родин. Відмічено, що флора займає проміжне положення від неморально-середньоевропейських до лісостепових давньосередземноморських флор. Встановлено, що 40 % видів території дослідження є синантропними рослинами. Встановлений синтаксономічний склад рослинності регіону за домінантною класифікацією, досліджений розподіл рослинності на території. Розроблена класифікаційна схема рослинності за флористичною системою. Визначені основні напрямки динаміки рослинності. Встановлені раритетна компонента флори та рослинності. Території островів Дніпра та прилеглих ділянок заплави в межах м. Києва розглянуті в контексті національної екомережі. Запропоноване та обґрунтоване створення на цій території регіонального ландшафтного парку.

Практичне значення отриманих результатів. До Головного управління екології та природних ресурсів в м. Києві передані пропозиції про створення регіонального ландшафтного парку “Дніпровські острови” та дані щодо рідкісних видів цієї території.

Особистий внесок здобувача. Робота є самостійним дослідженням здобувача, яким проведено протягом 1999-2002 років близько 40 експедиційних виїздів в район досліджень. Всього зроблено 450 повних геоботанічних описів, закладено 3 фітоценотичних профілі, складено карту рослинності острова Великий та оглядову карту рослинності регіону досліджень. Зібрано близько 600 гербарних зразків вищих рослин, 100 з яких передано до гербарію інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW), зокрема рідкісні види флори.

Апробація результатів дисертації. Результати та основні положення роботи доповідалися на розширених засіданнях Міжвідомчої комплексної лабораторії наукових основ заповідної справи НАН України та Мінприроди України та доповідалися і обговорювалися на з’їзді німецького ботанічного товариства в м. Брауншвейг (Німеччина), 2004, конференції по збереженню дикорослих рослин *Planta Eugora* в м. Валенсія (Іспанія), 2004, на конференції, присвяченій 100-річчю з дня народження Ю.Д. Клеопова, 2002, робочих групах Європейської географічної асоціації (Вроцлав (Польща), 2000; Бохінь (Словенія), 2000; Берлін (Німеччина), 2001; Душнікі (Польща), 2001), на конференціях молодих вчених (Ніжин, 1999, Седнів, 2000, Зноб-Новгородське, 2001, Яворівський НПП, 2003).

Публікації. За матеріалами дисертації опубліковано 13 робіт, в тому числі 4 статті у фахових виданнях України (дві в “Українському ботанічному журналі”, одна у журналі “Заповідна справа в Україні”, одна в матеріалах читань, присвячених 100-річчю з дня народження Ю.Д. Клеопова), розділ в науково-методичній брошурі, стаття в Інтернет-виданні матеріалів міжнародної конференції *Planta Eugora* та 7 тез доповідей конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з вступу, восьми розділів, висновків, списку літератури (192 джерела) і 8 додатків. Текстова частина складає 162 сторінки. Робота ілюстрована 12 таблицями, 20 рисунками і діаграмами. Додатки містять конспект флори судинних рослин, анотований список адвентивних видів флори, фітоценотичні таблиці, картосхему розміщення природно-заповідних територій, картосхему місцезнаходжень рідкісних видів рослин, карту рослинності о. Великий, фітоценотичні профілі, історичні нотатки щодо окремих островів.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Розділ 1. ПРИРОДНІ УМОВИ ОСТРОВІВ ДНІПРА В МЕЖАХ М. КИЄВА

Регіон дослідження площею близько 6.000 га складається із дев'яти великих та низки малих островів Дніпра, що знаходяться в межах м. Києва (рис. 1) та прилеглих до русла незабудованих ділянок заплави Дніпра на півночі та півдні міста. Найбільшими серед островів (з півночі на південь) є острови Великий (рис.2), Муромець, Труханів, Долобецький, Гідропарк, Жуків, Козачий, Ольжин та Дикий.

В системі геоботанічного районування України (1977) територія північних островів належить до Європейської широколистянолісової області, Східноєвропейської провінції, Київopolіського округу, до Києво-Макарівського району. Територія південних островів належить до Європейсько-Сибірської лісостепової області, зокрема Східноєвропейської провінції, Бахмацько-Кременчуцького округу, Середньодніпровського району.

Київські острови є порівняно молодим утвором, їх вік близько 200 років. В розділі подано особливості рельєфу, геологічної будови та ґрунтів заплави, кліматичні та гідрологічні особливості регіону досліджень та особливості окремих островів. Відзначено, що екосистеми є типовими для заплави річок, а природні умови регіону - в цілому для території середньої течії Дніпра. Особливістю території дослідження є її положення на екотоні між лісовою та лісостеповою зонами та велике антропогенне навантаження через розташування в межах столиці. Гривистий рельєф, чисельні підвищення та обводнені зниження, велика кількість заток, озер обумовлюють наявність різних екоотопів, які в свою чергу спричиняють різноманітність рослинних комплексів на території дослідження.

Розділ 2. ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ РОСЛИННОГО СВІТУ РЕГІОНУ

Відомості про рослинний світ території дослідження є фрагментарними та нерідко застарілими. Перший період (з середини XVIII ст. до початку XX ст.) характеризується, здебільшого, накопиченням флористичних матеріалів загалом по Київській губернії. Насамперед, дослідження цього періоду пов'язані із видатними ботаніками Київського університету ім. св. Володимира, такими як В.Г. Бессер (1822), А.Л. Андржейовський (1869), Є.Р. Траутфеттер (1853), А.С. Рогович (1869), І.Ф. Шмальгаузен (1886), В.В. Монтрезор (1886). Другий період (довоєнний) ознаменувався появою першої друкованої праці, присвяченої флорі о. Труханів (Е.В. Шарлемань, 1914). Як свідчать матеріали гербарію (KW) на заплаві Дніпра в м. Києві в цей період працювали вчені Інституту ботаніки Ю.М. Семенкевич, Є.М. Кондратюк, С.І. Кузнецов, М.В. Дубовик тощо.

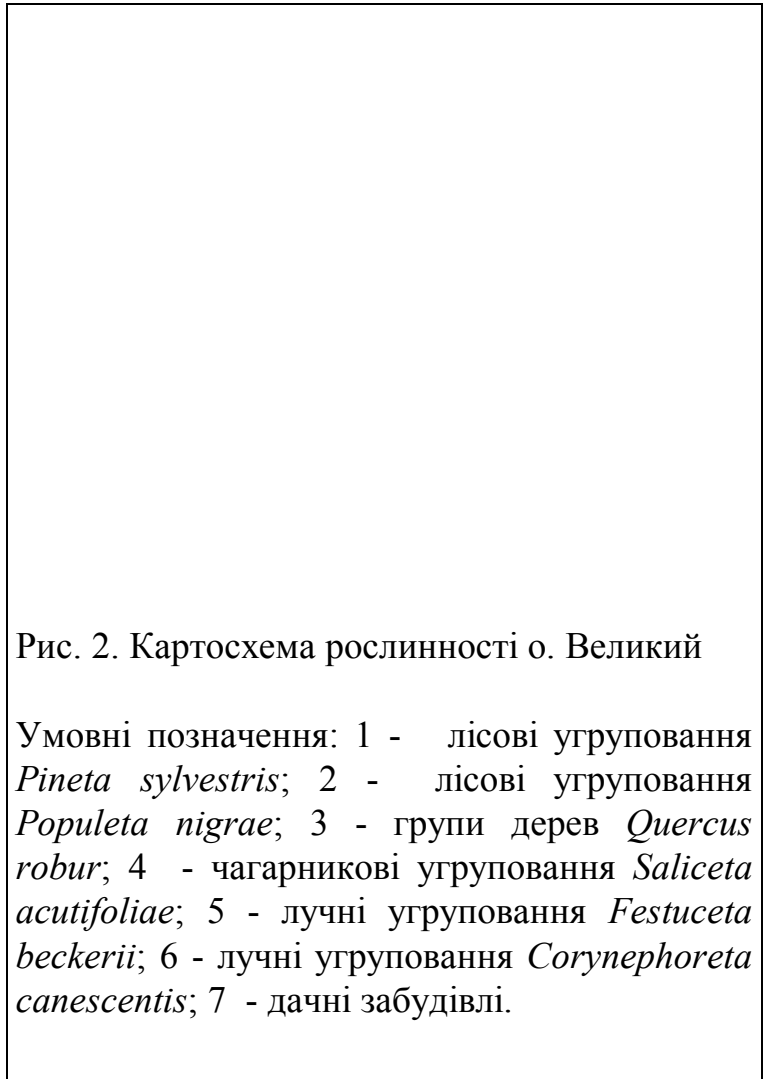

Рис. 2. Картосхема рослинності о. Великий

Умовні позначення: 1 - лісові угруповання *Pineta sylvestris*; 2 - лісові угруповання *Populeta nigrae*; 3 - групи дерев *Quercus robur*; 4 - чагарникові угруповання *Saliceta acutifoliae*; 5 - лучні угруповання *Festuceta beckerii*; 6 - лучні угруповання *Corynephoreta canescentis*; 7 - дачні забудівлі.

Рис. 1. Картосхема розміщення островів Дніпра в межах м. Києва

Третій період (40-ві – 90-ті роки ХХ ст.) характеризується більшою увагою ботаніків до рослинності заплави, також продовжуються флористичні дослідження. М.В. Клоков (1960) проводив дослідження на дніпровській заплаві на території міста Києва, вивчаючи дніпровські види роду *Corispermum*. Труханів острів та береги поблизу нього досліджував М.І. Котов (1979). Зокрема, до сфери інтересів цього вченого входили адвентивні види. Луки Дніпра описані в працях Д.Я. Афанасьєва (1950, 1959, 1966). Дослідження заростання Дніпра та водосховищ, вища водна рослинність Дніпра висвітлені в працях К.К. Зерова (1949, 1976). Сучасний період характеризується збільшенням уваги вчених до питань синантропізації флори, розвитку досліджень флористичної класифікації рослинності, природоохоронних питань. Вивчення флори островів та заплави проводилось С.Л. Мосякіним в контексті вивчення адвентивної флори міста (1991, 1992), а також таксономічного перегляду родини *Chenopodiaceae* (1988). Тенденції зміни деревної рослинності в парках Києва, розташованих в заплаві, простежив Ю.О. Клименко (1999). Водна рослинність водойм Дніпровської заплави розглянута в рамках вивчення рослинності водойм Києва Л.М. Зуб (1998). Частину території заплави Дніпра при визначенні екологічних режимів синаксонів природної рослинності в околицях м. Києва вивчав В.В. Родіна (1999, 2001).

Отже, дослідження безпосередньо території островів та прилеглої заплави проводились насамперед на острові Труханів. В працях ботаніків ми знаходимо фрагментарні флористичні та геоботанічні дослідження території, пов'язані з вивченням різних аспектів - окремих таксонів, окремих фракцій флори, типів рослинності тощо. Не здійснювалась інвентаризація флористичних та геоботанічних даних. Цим була обумовлена необхідність вивчення флористичного та ценотичного різноманіття цієї території.

Розділ 3. СПІВІСНУВАННЯ ПРИРОДИ ТА МІСЬКИХ СИСТЕМ

Урболандшафти займають все більше місця на Землі. До 2025 року, наприклад, відсоток міського населення Європи сягатиме понад 80 %. Тому надзвичайно важливим є збереження природних масивів в містах, в т.ч. в Києві. Розглядається значення та функції зелених насаджень в місті. Відзначається, що серед їх різних типів більш ефективно з екологічної точки зору та вигідно з економічної залишати недоторканими природні масиви, ніж створювати штучні. Наводяться показники озеленення м. Києва в порівнянні з такими в інших великих містах Європи .

Впровадження в містах об'єктів різних категорій на відносно добре збережених природних територіях стало звичайним в світі. В розділі наводиться декілька прикладів найбільш відомих природно-заповідних територій в містах різних континентів. Відзначається, що місто Київ має передумови для створення

екологічного каркасу, який є основою збереження біорізноманіття. В цьому контексті збереження і відновлення русел та заплав великих та малих річок у місті відіграє особливо важливу роль. В м. Києві це, в першу чергу, збереження Дніпра та прилеглих до русла заплавних територій.

Розділ 4. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

В основу роботи покладені матеріали детальномаршрутних польових досліджень 1999-2002 рр. Геоботанічні описи, закладання профілів та картування виконувались загальноприйнятими методами (Полевая геоботаника, т.1-4, Шенников, 1964). Отримані нами матеріали включають 450 повних геоботанічних описів, занесених до комп'ютерного банку даних СУБД Visual Fox Pro 5.0., вони оброблялися за допомогою програми В.А. Онищенко (Онищенко, 2000). Класифікаційна схема рослинності розроблена на домінантній (Рослинність УРСР, т.1-4) та флористичній основах (Синтаксономія рослинності України, 1996). База даних видів флори регіону та їх біоморфологічних та еколого-ценотичних характеристик була створена в програмі ACCESS. За допомогою цієї програми виконана їх обробка, здійснений біоморфологічний та еколого-ценотичний аналізи флори. При виділенні еколого-ценотичних груп використовувались розробки фітоіндикаційних шкал (Дідух, 1994). Віднесення видів до групи апофітів наводиться за В.В. Протопоповою (1991) з використанням для адвентивної фракції розробок, наведених для Київської міської агломерації (Мосякін, Яворська, 2002). Таксони подаються за системою, наведеною в "Vascular plants of Ukraine" (1999).

Розділ 5. ФЛОРИСТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ РЕГІОНУ ДОСЛІДЖЕНЬ

5.1. Систематичний аналіз флори. Флора островів та прилеглої заплави відрізняється відносним багатством та нараховує 717 видів вищих судинних рослин, які належать до 364 родів, 99 родин. Основна пропорція флори становить 1:2:7,2, родовий коефіцієнт дорівнює 1,97. Переважну кількість видів складають роди, які нараховують 2-4 види. Аналіз флори виявляє як риси, характерні загалом для флор Голарктики (панівна роль належить *Magnoliophyta*, переважна кількість видів відноситься до небагатьох родин тощо), так і риси, що вказують на перехідний характер флори цієї території. Так, відношення кількості видів *Asteraceae* до *Cyperaceae* (2,58) демонструє перехідний характер флори від бореальних лісових до лісостепових давньосередземноморських флор. На проміжний характер флори островів та заплави вказує характер провідних родин та родів. Показник співвідношення однодольних до дводольних (1:3,2) є характерним для флор Середньої Європи та значно відрізняється від показників флор, пов'язаних із Древнім Середземномор'ям.

5.2. Біоморфологічний аналіз флори. Аналіз біоморфологічної структури флори островів та прилеглої заплави свідчить про переважання рослин-гемікриптофітів (402/56%) та невелику кількість фанерофітів, що закономірно для помірної зони Голарктики. Проте на другому місті за кількістю знаходяться рослини-терофіти (162/22%). Це обумовлено значною участю синантропних рослин у флорі. Гідрофіти, хоч і мають значне поширення на території дослідження, представлені відносно невеликою кількістю видів. За типом біоморф у флорі виразно переважають трав'яні рослини (629/88%), серед яких більша частина належить до полікарпиків (420/59%), хоча за рахунок ксерофітизації умов та антропогенного навантаження підвищена частка монокарпиків (209/29%). За типом кореневої системи переважають стрижнекореневі види (349/49%). За типом підземних пагонів у флорі велика кількість рослин з кореневищною структурою, що вказує на наявність вологих екотопів. З іншого боку наявність рослин з каудексами свідчить про наявність сухих. Відмічена незначна кількість розеткових видів, що є взагалі характерним для флор помірної зони Голарктики.

5.3. Еколого-ценотичний аналіз флори. Розподіл видів по еколого-ценотичних групах відбиває особливості екотопів заплавної екосистем. З 12 еколого-ценотичних груп, на які ми розподілили види, найбільша кількість (19%) припадає на псамофітно-лучну. Однакова кількість (14%) видів припадає на лучну та лучно-болотну групи, одже три з чотирьох найбільш чисельних груп видів є лучними. Це обумовлене переважанням лучних екотопів на території дослідження та порівняно більшим видовим багатством лук. Проте друге місце належить рудеральній групі (16%), що вказує на значне антропогенне навантаження. Досить великими є групи неморально-лісових видів (8%) та видів узлісь та галявин (7%). Види прибережно-водної (6%) та водної (5%) груп менш чисельні, незважаючи на широке поширення відповідних екотопів. Інші групи охоплюють менше 5% видів. Флора проаналізована по відношенню до фактору вологи (Hd), одного з найбільш значущих. Виявлено, що найбільш чисельною є група рослин-мезофітів (220 видів/30%). Здебільшого це види гемістенотопної екологічної амплітуди. Друге та третє місця за чисельністю належать екологічним групам, що мають перехідні від мезофітів показники – екогрупам гігромезофітів (142/19%) та субмезофітів (128/17%). Загалом більшість видів припадає на групи з середніми показниками вологості. Їх кількість поступово зменшується в обох напрямках – до показників найбільшої та найменшої вологості.

5.4. Аналіз синантропної фракції флори. Синантропний елемент флори складає 290 видів (40% флори регіону дослідження), що дещо більше, ніж рівень синантропізації флори Українського Полісся (38,5%). Серед апофітів, що переважають в синантропній флорі (151/21 %), домінують геміапофіти (55/36%

апофітів). Індекс адвентизації флори регіону становить 19,4% (139 видів). Відмічена велика кількість ергазіофітів (48/34% адвентивних видів). За ступенем натуралізації найчисельнішою є група епекофітів (71/51%), за походженням - група північно-американських видів (34/24%), за часом занесення - група археофітів (53/38%), хоча в цілому переважають види, занесені після 15 століття. На відміну від адвентивної флори Києва переважна більшість видів алофітної фракції території дослідження (115/83%) належить до стабільного компоненту, зменшена роль еукенофітів та видів середземноморського походження. В той час, як види середземноморського, ірано-туранського та середземноморсько-ірано-туранського походження є переважно давньозаносними, північно-американські види – це, здебільшого, еукенофіти. Серед виявлених адвентивних рослин 20 експансивних видів та 60 видів з високою інвазійною спроможністю. Систематична структура синантропної фракції флори має ряд відмінностей від несинантропної. Зокрема в ній спостерігається збільшення ролі родин, характерних для аридних територій. За типами життєвих форм особливо виділяється значне домінування монокарпиків. Особливо виразно вони переважають серед алофітної фракції (80/58%). Аналіз синантропізованості еколого-ценотичних груп показав, що невеликий відсоток (менше 20%) синантропних видів є в лучно-болотній, прибережно-водній, неморально-лісовій та болотно-лісовій групах, помірно синантропізовані (менше 45%) узлісна, мезофітно-лучна та псамофітно-лучна групи. Незважаючи на значну участь у флорі регіону синантропних рослин, їх відсоток наближується до показників на інших територіях України, зокрема деяких природно-заповідних, і є відображенням загальної тенденції синантропізації флори України.

5.5. Територія дослідження як *locus classicus* таксонів флори України.

У флорі регіону дослідження наявна група рослин, що були описані з островів або з безпосередньо прилеглих до них територій заплави. Ця територія є для них *locus classicus* - "класичне місцезнаходження". Тут працювали та описували нові таксони такі відомі вітчизняні ботаніки, як А. Л. Андржейовський, І. Ф. Шмальгаузен, М. В. Клоков, Є.М. Кондратюк. Загалом описано 12 таксонів, більшість з яких належать до родини *Chenopodiaceae* (7 таксонів). Нині після перегляду таксонів з систематичної точки зору деякі з них віднесені до синонімів, зокрема деякі види, описані М.В. Клоковим, при виділенні яких автор дотримувався концепції монотипового виду.

Розділ 6. ЦЕНОТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ РЕГІОНУ ДОСЛІДЖЕНЬ

6.1. Класифікація рослинності за домінантною системою. Рослинність

території дослідження належить до 5 типів рослинності, 10 класів формацій, 57 формацій. За основу взята класифікація, наведена в роботі Д.Я. Афанасьєва, Г.І. Білика, Є.М. Брадїс, Ф.О. Гриня (1956), використана з певними змінами у 4-х томній монографії „Рослинність УРСР”. В основу класифікації покладені еколого-біологічні особливості видів-едифікаторів. Для водної та прибережно-водної рослинності використана класифікація, наведена Д.В.Дубиною (1986). Класифікація подається для трав'яної рослинності до рівня формацій, для чагарникової та лісової – до груп асоціацій. На основі власних геоботанічних описів та літературних даних пропонується схема класифікації рослинності, що включає 5 лісових формацій, 3 чагарникові, 25 лучних, 22 формації водних та 2 болотних рослин.

6.2. Загальна характеристика рослинності та її розміщення на території та в рельєфі. Рослинність даної ділянки заплави має як типові інтразональні риси, характерні загалом для заплави, так і свої відмінні, пов'язані з особливістю розташування на екотоні та з особливостями гідрологічного режиму даної ділянки заплави. Розподіл рослинності на території обумовлений рельєфом. Найвищі ділянки зайняті ценозами угруповань псамофітних лук, частіше *Festuceta beckerii*, *Koelerieta glaucae*, рідше *Corynephoreta canescentis*. Остепнені луки формуються на ксерофітних підвищеннях, вони представлені здебільшого угрупованнями *Poeta angustifoliae* та *Agrostideta vinealis*. Нижче в рельєфі розташовані ценози справжніх лук. За складом рослинних угруповань вони є характерними для дніпровської заплави – переважають ценози формацій *Festuceta pratensis*, *Poeta pratensis*. Місцями наявні ценози формацій *Alopecureta pratensis*, *Phleeta pratensis*. Болотисті луки найчастіше представлені ценозами формацій *Cariceta acutae*, *Glycerieta maximae*. Лісові ценози представлені здебільшого світлими заплавними тополево-вербовими лісами формацій *Saliceto (albae) populeta (nigrae)* та *Acereto (negundii) populeta (nigrae)*. Серед лісової рослинності незначні площі займають заплавні діброви формації *Querceta roboris* та соснові ліси із злаковим або осоково-злаковим покривом з *Carex praecox*. Чагарникові угруповання представлені повсюдно, здебільшого формаціями *Saliceta acutifoliae* та *Amorpheta fruticosae*. Болотисті луки займають найнижчі обводнені ділянки островів. В їх рослинному покриві переважають ценози формацій *Glycerieta maximae*, *Phalaroideta arundinaceae*, *Cariceta acutae*. Болота, що займають невеликі ділянки, представлені ценозами формації *Cariceta acutiformis*. Водна рослинність займає значні площі акваторій островів та Дніпра. Найбільш типовими серед формацій прикріпленої рослинності є *Nuphareta luteae*, вільноплаваючої – формації *Lemneta minoris*, *Spirodeleta polyrhizae*, *Hydrochareta morsus-ranae*; зануреної рослинності - *Ceratophylleta demersi*, *Potamogetoneta perfoliati*, *Elodeeta canadensis*; прибережно-водної – формації *Phragmiteta australis*, *Typheta latifoliae*, *Typheta angustifoliae*,

Sparganieta emersii.

Рослинність кожного острова має специфічні риси. Загалом лісові ценози переважають на островах Долобецький, Гідропарк, Труханів. На інших островах та на прилеглих до руслу ділянках заплави домінує лучна рослинність. Відмічено, що найбільше антропогенне навантаження на островах, де створені міські парки – Муромець, Долобецький, Гідропарк, Труханів. Описані особливості рослинності кожного острову, наведені типові рослинні формації.

6.3 Класифікація рослинності за флористичною системою. Для побудови класифікації заплавної рослинності використані розробки як вітчизняних авторів, так і зарубіжних. Виділено 15 класів, 24 порядку, 33 союзи, 62 асоціації. Хоча на сьогоднішній день немає єдиної узагальнюючої праці по флористичній класифікації заплавної рослинності України, існують узагальнення по окремих типах та класифікаційні схеми, розроблені для заплавних комплексів інших областей України. Відмічено, що розробка флористичної класифікації для рослинності території дослідження ускладнюється тим, що в працях ботаніків відмічаються різні підходи: має місце різне розуміння обсягу синтаксонів, пропонуються відмінні діагностичні види. Відмічено, що загалом рослинність є типовою для заплави Дніпра і її синтаксономічний склад є подібним до наведеного для заплави Канівського природного заповідника та для РЛП „Кременчуцькі плавні”.

6.4 Характеристика синтаксонів рослинності, виділених за флористичною класифікацією. Лісова рослинність регіону дослідження представлена трьома класами, п'ятьма союзами. Переважає рослинність класу *Salicetea purpureae* - заплавні вербово-тополеві ліси, зокрема ас. *Salici-Populetum*. Найбільш вологі вербові ліси виділені в ас. *Myosotido palustris-Salicetum albae*. В її флористичному складі переважають гідрофільні види. Зони наступу заростей *Amorpha fruticosa* на лучні ценози віднесені до ас. *Euphorbio virgultosae – Amorphetum fruticosae*. Найбільш ксерофітні угруповання лісів із злаковим або осоковим з *Carex praecox* покривом (частіше під пологом *Pinus sylvestris*) віднесені до ас. *Galio veri-Aristolochietum clematidis*. Ліси на островах в центрі міста є часто штучно насадженими та відчувають значний антропогенний тиск. Цим пояснюється їх подібність за флористичним складом до класу *Robinietea*. Заплавні діброви віднесені до союзу *Alno-Ulmion* класу *Quercus-Fagetea*. Угруповання рідколісь та чагарників із *Salix acutifolia* віднесені до ас. *Artemisio dniproicae-Salicetum acutifoliae* класу *Festucetea vaginatae*.

Лучна рослинність представлена 3 класами, 6 порядками, 8 союзами та 15 асоціаціями. На островах, які мають підвищену поверхню, домінуюче положення належить псамофітним лукам ас. *Centaureo borysthonicae-Festucetum beckerii* класу *Festucetea vaginatae*. Угруповання острова Великий із переважанням *Corynephorus canescens* та угруповання сукулентів та терофітів

інших островів віднесено до союзу *Corynephorion canescentis* класу *Sedo-Scleranthetea*. Значне поширення на території дослідження мають угруповання союзів *Agrostion vinealis* та *Poion angustifoliae* з найбільш ксерофітного порядку класу *Molinio-Arrhenatheretea*. Серед угруповань мезофітних лук, представлених ценозами союзу *Festucion pratensis*, ас. *Festucetum pratensis* є найбільш поширеною. Серед угруповань болотистих лук класу *Phragmiti-Magnocaricetea* найбільші площі займає ас. *Caricetum gracilis*. Водна рослинність Дніпра та внутрішніх заток є типовою. На території дослідження зустрічається переважна більшість синтаксонів, виявлених для водойм м. Києва (Зуб, 1998). В розділі наведені детальні описи всіх виділених синтаксонів, їх діагностичні види та особливості поширення.

6.5. Співвідношення синтаксонів домінантної та флористичної класифікацій. Оскільки для побудови флористичної та домінантної класифікацій використовуються різні критерії, відповідність таксонів флористичної та домінантної класифікацій, звичайно, не є лінійною. Розглядаються приклади співвідношення синтаксонів, відмічається, що асоціації флористичної системи є більш крупними виділами і об'єднують, як правило, декілька формацій.

Розділ 7. ДИНАМІКА РОСЛИННОГО ПОКРИВУ РЕГІОНУ ДОСЛІДЖЕНЬ

7.1 Природні зміни рослинного покриву. До них ми відносимо заростання пісків і водойм заплави та зміни порід в лісових угрупованнях. Заростання пісків починається з появи несформованих заростей трав'яних псамофітів, разом із ними з'являються паростки *Salix acutifolia*. Надалі поступово зарості *Salix acutifolia* зникаються і формуються шелюжники із переважанням злаків в трав'яному покриві. При відсутності косіння підростає самосів тополі, що, створюючи полог, зумовлює заміну світлолюбивого виду *Salix acutifolia* на види другого ярусу лісу та появу видів підліску. Таким чином, відновлюється корінний тип рослинності - заплавні ліси.

Водна рослинність у внутрішніх водоймах формує, як правило, три пояси. При заростанні внутрішніх водойм поступово відбувається збільшення донних відкладів, що накопичуються при відсутності течії. Утворюються зарості прибережно-водної рослинності, які потім змінюються лучно-болотними ценозами. При заростанні берегової смуги Дніпра провідна роль належить монодомінантним бордюрним заростям *Potametum perfoliati*. Іншим природним процесом є поступова заміна недовговічних біловербових лісів заплави на осокові.

7.2. Антропогенні зміни рослинного покриву. Основними чинниками антропогенних змін рослинності в минулому були вирубування лісів, згодом

викошування та випасання на луках, що утворилися на їх місці. В ХХ столітті найбільш дієвими стали зміна гідрологічного режиму та заліснення територій, особливо невластивими для заплави адвентивними видами (зокрема *Acer negundo* та *Amorpha fruticosa*). Зараз серед всіх антропогенних чинників найбільш значущим є рекреаційний.

Розділ 8. СОЗОЛОГІЧНА ОЦІНКА ОСТРОВІВ ДНІПРА В МЕЖАХ М. КИЄВА

8.1. Рідкісні види флори. На території дослідження виявлено 18 рідкісних видів (табл. 1), що належать до таких основних груп: 1) включені до Європейського Червоного списку (*Tragopogon ucrainicus* та *Senecio borysthenticus*) 2) Бернської конвенції (*Salvinia natans* та *Botrychium multifidum*), 3) Червоної книги України (*Salvinia natans*, *Dactylorhiza incarnata*, *Epipactis heleborine*, *Carex buxbaumii*, *Trapa natans* s.l., *Aldrovanda vesiculosa*, *Juncus bulbosus*, *Lycopodiella inundata*); 4) регіонально-рідкісні види - ті, що охороняються згідно з рішенням Київської міської ради народних депутатів від 2000 р. (*Gentiana pneumonanthe*, *Nymphaea candida*, *Nymphaea alba*, *Viola stagnina*, *Convallaria majalis*, *Iris sibirica*, *Dianthus pseudosquarosus*).

Таблиця 1

Представленість видів Європейського Червоного списку, Бернської конвенції та Червоної книги України на території дослідження

Назва рослини	Прилег. до русла заплава	Остр о в и										
		Великий	Муромець	Труханів	Долоб.	Гідропарк	Жуків	Безімен.*	Козачий	Ольжин	Дикий	
Види Європейського Червоного списку												
<i>Senecio borysthenticus</i>											+	
<i>Tragopogon ucrainicus</i>				+								
Види Бернської конвенції												
<i>Salvinia natans</i> **	+		+	+		+	+	+	+	+	+	+
<i>Botrychium multifidum</i>				+	+							
Види Червоної книги України												
<i>Dactylorhiza incarnata</i>	+						+				+	
<i>Epipactis heleborine</i>								+				
<i>Trapa natans</i> s.l.	+					+	+	+	+	+	+	+
<i>Carex buxbaumii</i>			+									
<i>Lycopodiella inundata</i>				?								
<i>Juncus bulbosus</i>	+			?								
<i>Aldrovanda vesiculosa</i>			?	?			+	+	+	+	+	+

* Безіменний острів знаходиться між. о. Козачий та Ольжин

** *Salvinia natans* є також видом Червоної книги України

Виявлена також низка видів, що мають спорадичне поширення, види на межі ареалу (*Corynephorus canescens*, *Thelypteris palustris*, *Teucrium scordium*, *Fragaria viridis* тощо).

8.3. Характеристика існуючих природно-заповідних територій. З метою охорони заплавлених екотопів на території дослідження створено п'ять заказників та одна пам'ятка природи місцевого значення: загальнозоологічний заказник “Урочище Бобровня” (32 га), ландшафтний заказник „Муромець-Лопуховате” (217 га), ботанічна пам'ятка природи “Віковий велетенський екземпляр тополі чорної”, ландшафтний заказник “Жуків острів” (361 га), загальнозоологічний заказник “Острови Ольжин та Козачий” (470 га), ландшафтний “Заказник на лівому березі оз. Конча” (80 га). Загальна площа заказників становить 19 % території дослідження. В розділі наведена їх коротка характеристика. Відмічено, що для більшої ефективності подібна охорона найбільш цінних ділянок має сполучатись із загальною охороною екосистем всієї території.

8.4. Охорона фіторізноманіття. Регіональний ландшафтний парк як поліфункціональна природно-заповідна територія. Створення екологічної мережі є важливим засобом збереження біорізноманіття. Територія дослідження є частиною Дніпровського екологічного коридору. Ядрами цього коридору є вісім створених та п'ять проєктованих природно-заповідних об'єктів значної площі, переважно поліфункціональні. Відмічені особливості території дослідження та її місце в екологічній мережі.

Пропонована для охорони території категорія регіональний ландшафтний парк (РЛП) існує в природно-заповідному фонді з початку 90-х років і є поліфункціональною, оскільки в ній поєднуються охорона природи та рекреація, збереження історико-культурних цінностей та екологічна освіта. Об'єкти цієї категорії мають ряд особливостей: створюються без вилучення земельних ділянок у їх власників, є об'єктами не державного, а місцевого підпорядкування та фінансування тощо. Для впорядкування та регламентації використання поліфункціональних територій проводять їх зонування. Відповідні РЛП установи в Європі швидко розвиваються, починаючи з кінця 60-х років, і нині активно функціонують, займають значні площі (24% території Німеччини, 13% Франції), що свідчить про ефективність і життєвість цієї категорії. В природно-заповідному фонді нашої держави РЛП посідають третє місце, займаючи 1% території України, 18% її заповідного фонду. Проте потенціал держави для створення РЛП не є вичерпаним.

8.5. Рекомендації щодо використання території та функціональне зонування регіонального ландшафтного парку “Дніпровські острови”. Встановлено, що територія дослідження відповідає вимогам для створення РЛП. Запропоновано попереднє зонування цього полуфункціонального об'єкту. До заказної зони (20% парку) запропоновано включити всі території створених природно-заповідних об'єктів, ділянки островів Долобецький та Труханів, де виявлені популяції *Botrychium multifidum*, та деякі інші. До зони регульованої

рекреації - більшу частину території, 5-10% до зони стаціонарної рекреації. Бажаним було б не збільшувати кількості споруд, щоб залишити більше місця природним екосистемам в місті. Господарська зона може включати частину поселення Корчуватого біля о. Жуків. Визначені необхідні заходи для впорядкування окремих ділянок островів. Найбільш перспективними напрямками використання території є розвиток рекреації та екологічної освіти. Підкреслено, що необхідне впорядкування стихійного відпочинку, розробка мережі екологічних стежок, організація екскурсійної діяльності.

ВИСНОВКИ

1. У флорі території островів Дніпра та прилеглої частини заплави в межах м. Києва виявлено 717 видів вищих судинних рослин, які належать до 364 родів, 99 родин. Аналіз флори виявляє риси, що вказують на її перехідний характер від лісових неморально-середньоевропейських до лісостепових давньосередземноморських флор.
2. Біоморфологічна структура флори з переважанням рослин-гемікриптофітів, незначною кількістю фанерофітів, розеткових видів тощо в цілому є типовою для регіону. За рахунок ксерофітизації умов та антропогенного навантаження підвищена частка монокарпиків, терофітів та стрижнекоренових рослин.
3. Аналіз екологічних груп по відношенню до фактору вологості показав, що більшість видів належить до груп із середніми показниками за цим фактором. Найбільш чисельними є рослини мезофіти гемістенотопної екологічної групи. Еколого-ценотична структура відображує переважання лучних екотопів та видове багатство лук, оскільки три з чотирьох найбільш чисельних еколого-ценотичних груп є лучними. Друге місце належить рудеральним видам, що свідчить про значне антропогенне навантаження.
4. Синантропний елемент флори складає 290 видів (40%), з них 139 (19,4%) адвентивних видів, 151 (21 %) апофітних. Серед апофітів найбільш чисельною є група геміапофітів. В адвентивній фракції за ступенем натуралізації значно переважають епекофіти, за способом занесення – ергазіофіти. Провідна роль належить видам північноамериканського походження та видам занесеним після XV століття. Відмічено 20 експансивних видів та 60 видів з високою інвазійною спроможністю. Значна участь адвентивних та апофітних рослин у флорі регіону є відображенням загальної тенденції синантропізації флори України.
5. Рослинність регіону за домінантною системою представлена 5-ма лісовими формаціями, 3 чагарниковими, 25 лучними, 22 формаціями водних та 2 болотних рослин. Лісові ценози переважають на островах Долобецький, Гідропарк, Труханів. На інших островах та на прилеглих до русла ділянках заплави домінує лучна рослинність.

6. Класифікація, розроблена за методом Браун-Бланке, показує, що ценотичне різноманіття регіону становить 15 класів, 24 порядки, 33 союзи, 62 асоціації. Найбільш поширені ценози асоціацій *Lemno-Spirodeletum polyrhizae*, *Caricetum gracilis*, *Centaureo borysthénicae-Festucetum beckerii*, *Salici-Populetum*.

7. Природні зміни рослинності представлені сингенетичними - заростання пісків та заплавної водойми та ендеоекогенетичними - зміни порід в лісових угрупованнях. Підкреслена значна роль антропогенних чинників, особливо рекреаційного та висаджування культур в динаміці рослинного покриву території дослідження.

8. Висока соціологічна цінність території підтверджується зростанням тут 18 рідкісних видів. Виявлені 2 види, включені до Європейського Червоного списку, 2 види - до Бернської конвенції, 8 видів - до Червоної книги України, регіонально-рідкісні види, а також 5 синтаксонів рослинності, включених до "Зеленої книги України". Територія є також цінною в ботанічному аспекті як *locus classicus* 12-ти таксонів.

9. Території островів та заплави в межах м. Києва важливі як для збереження біорізноманіття міста, створення його екологічного каркасу, так і для формування Дніпровського коридору екомережі України в цілому. Крім того, це важливі місця рекреації та екологічної освіти. В роботі обґрунтоване створення регіонального ландшафтного парку "Дніпровські острови".

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Цуканова Г.О. Созологічна характеристика рослинного світу островів Дніпра та прилеглої частини заплави в межах м. Києва // Укр. ботан. журн. - 2003. - Т. 60, № 4. - С. 397-403.
2. Цуканова Г.О. Регіональні ландшафтні (природні) парки в Європі та в Україні // Заповідна справа в Україні. - 2002. - Т. 8, Вип. 2. - С. 18-25.
3. Цуканова Г.О. Антропогенна трансформація рослинності Дніпровських островів в межах м. Києва // Ю.Д. Клеопов і сучасна ботанічна наука. Матеріали читань, присвячених 100-річчю з дня народження Ю.Д. Клеопова. - К: Фітосоціоцентр, 2002. - С. 315-318.
4. Цуканова Г.О., Андрієнко Т.Л., Прядко О.І. Рослинний покрив островів Дніпра в межах м. Києва // Укр. ботан. журн. - 2002. - Т. 59, №2. - С. 135 - 140.
5. Цуканова Г.О., Прядко О.І. Досвід функціонування регіональних ландшафтних парків (природних, ландшафтних) в Європі // Науково-методичне та нормативно-правове забезпечення діяльності регіональних ландшафтних парків. - К., 2004 - с. 4 - 9.
6. Tsukanova A. Regional landscape parks in Ukraine // Proceeding of the 4-th

Conference on Conservation of wild plants. <http://www.plantaeuropa.org>.

7. *Цуканова Г.О.* Фіторізноманіття островів Дніпра Муромець та Долобецький, які знаходяться в межах м. Києва // Актуальні проблеми ботаніки та екології. Матеріали конференції молодих вчених-ботаніків України. - Київ, 2000. - С. 63-64.
8. *Цуканова Г.О.* Фіторізноманіття, природні умови та стан охорони дніпровських островів у м. Києві // Актуальні проблеми ботаніки та екології. Матеріали конференції молодих вчених-ботаніків України. - Ніжин, 2001. - С. 77.
9. *Цуканова Г.О.* Рідкісні рослини островів Дніпра в межах м. Києва та стан їх охорони /Актуальні проблеми флористики, систематики, екології та збереження фіторізноманіття. Матеріали конференції молодих вчених-ботаніків України. - Львів, 2002. - С. 239-241.
10. *Цуканова Г.О.* Синтаксономія лучної рослинності заплави Дніпра в межах Голубої зони м.Києва//Актуальные проблемы ботаники и экологии. Материалы конференции молодых учёных-ботаников. Одесса, 2003. - С. 98-99.
11. *Цуканова Г.О.* Лісова рослинність островів та прилеглої заплави Дніпра в межах Голубої зони Києва // Материали IV міжнародної конференції молодих учених, посвященної П.С. Погребняку, Изд-во Московського гос. Университета леса. – Москва, - 2004. – с. 187-188.
12. *Цуканова Г.О.* Синантропні рослини островів Дніпра та прилеглої заплави в межах Голубої зони Києва // Актуальні проблеми ботаніки та екології. В. 9. Мат-ли конференції молодих вчених-ботаніків. 7-10 вересня 2004. Канівський природний заповідник. Канів, Україна. – С. 136-138.
13. *Tsukanova A.* The neophytes of the flood-plain in Kiev // Botanikertagung 2004. – Braunschweig. – P. 312.

Цуканова Г. О. Флористичне та ценотичне різноманіття островів Дніпра в межах м. Києва та його охорона.- Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.05 – ботаніка.- Інститут ботаніки ім. М.Г.Холодного НАН України, Київ, 2005.

Дисертація присвячена вивченню флори та рослинності, соцологічного значення островів та прилеглої до русла Дніпра частини заплави в межах м. Києва. Встановлено флористичне та ценотичне різноманіття, проведений аналіз флори та виявлена значна роль антропогенної трансформації. Визначено, що флора нараховує 717 видів вищих судинних рослин, які належать до 364 родів, 99 родин, та має перехідний характер між лісовими неморально-середньоевропейськими та лісостеповими давньосередземноморськими флорами. Проаналізовано синантропну фракцію флори, виявлені її відмінності від синантропної флори м. Києва в цілому. Наведені дані про таксони, що були описані з території дослідження. На домінантній основі розроблена класифікація рослинності. Виділено 5 лісових формацій, 3 чагарникових, 25 лучних, 22 формації водних рослин та 2 болотних. Встановлені загальні закономірності розміщення рослинності. Розроблена дисертантом флористична класифікація свідчить, що ценотичне різноманіття регіону становить 15 класів, 24 порядки, 33 союзи, 62 асоціації. Проаналізовані тенденції природних та антропогенних змін. Виявлено 18 рідкісних видів та 5 формацій, включених до “Зеленої книги України”. Розглянуті існуючі на території дослідження природно-заповідні території та запропоновано сполучення охорони найбільш цінних ділянок із загальною охороною екосистем всієї території. Найбільш прийнятною для цього визнана категорія регіонального ландшафтного парку. Розглянуті тенденції розвитку об’єктів цієї категорії. Наголошено, що території островів та заплави в межах м. Києва важливі як для збереження біорізноманіття міста, його екологічного каркасу, так і для Дніпровського коридору екомережі України в цілому. Розроблені пропозиції щодо створення регіонального ландшафтного парку “Дніпровські острови”.

Ключові слова: біорізноманіття, Київ, острови, рослинний покрив, охорона, регіональний ландшафтний парк

Tsukanova G.O. Floristic and cenotic diversity of the Dnieper islands within Kyiv and its protection. – Manuscript.

This thesis is presented for the Philosophy doctor degree, speciality 03.00.05 – botany. – M.G. Kholodny Institute of Botany of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2005.

This thesis is devoted to studying the flora and vegetation, sozological value of the Dnieper islands and bank part of the flood-plain within Kyiv. Floristic and cenotic

diversity is determined, the analysis of flora is made, the significant influence of the anthropogenic transformation is noted. It is shown, that flora numbers 717 species of high vascular plants, belonging to 364 genera and 99 families, and it has the transitive character between the nemoral-middleeuropean and forest-steppe ancient-mediterranean floras. The data about the taxons, described from the territory of our investigation, is given. The synanthropic fraction of flora is analyzed and its difference from the synanthropic flora of Kyiv in general is shown. The classification of vegetation on the dominant basis is elaborated. 5 forest formations, 3 bush, 25 meadow, 22 water, 2 swamp formations are distinguished. The general peculiarities of vegetation distribution are described. The elaborated scheme shows, that cenotic diversity of the region numbers 15 classes, 24 orders, 33 alliances, 62 associations. The tendencies of natural and anthropogenic changes are analyzed. 18 protected species and 5 formations from the "Green book of Ukraine" are found. Existing protected areas are described. Combining protection of the most valuable parts with the general protection of the territory is advised. The most suitable form is the category of the regional landscape park. The tendencies of the development of such category is considered. It's emphasized, that territories of the islands and adjoin part of the flood-plain are important for both protection of the city biodiversity, its ecological network, and for Dnieper ecological corridor of the econetwork of Ukraine. The propositions for creation the regional landscape park "Dnieper islands" are elaborated.

Key words: biodiversity, Kyiv, islands, plant cover, protection, regional landscape park

Цуканова А. А. Флористическое и ценотическое разнообразие островов Днепра в пределах г. Киева и его охрана. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата биологических наук по специальности 03.00.05 – ботаника. - Институт ботаники им. Н.Г.Холодного НАН Украины, Киев, 2005.

Диссертация посвящена изучению флоры и растительности, соэкологического значения островов и прилегающей к руслу Днепра части поймы в пределах г. Киева. Установлено флористическое и ценотическое разнообразие, проделан анализ флоры, отмечено значительное влияние антропогенной трансформации. Показано, что флора насчитывает 717 видов высших сосудистых растений, которые относятся к 364 родам, 99 семействам, и имеет переходной характер между лесными неморально-среднеевропейскими и лесостепными древнесредземноморскими флорами. Приведены данные про таксоны, которые были описаны с территории исследования. Проанализирована синантропная фракция флоры, выявлены ее отличия от синантропной флоры г. Киева в целом. На доминантной основе разработана классификация растительности. Выделено 5 лесных формаций, 3 кустарниковых, 25 лучных, 22 водных и 2 болотных формации. Установлены общие особенности размещения растительности. Разработанная диссертантом флористическая классификация

свидетельствует о том, что ценотическое разнообразие региона составляет 15 классов, 24 порядка, 33 союза, 62 ассоциации. Проанализированы тенденции природных и антропогенных изменений. Выявлены 18 редких видов и 5 формаций, включенных в “Зеленую книгу Украины”. Рассмотрены существующие на территории исследования природно-заповедные территории и предложено сочетания охраны наиболее ценных участков с общей охраной экосистем всей территории. Наиболее подходящей для этого является категория региональный ландшафтный парк. Рассмотрены тенденции развития объектов этой категории. Подчеркнуто, что территории островов и поймы в пределах г. Киева являются важными как для сохранения биоразнообразия города, его экологического каркаса, так и для Днепровского коридора экосети Украины в целом. Разработаны предложения относительно создания регионального ландшафтного парка “Днепровские острова”.

Ключевые слова: биоразнообразие, Киев, острова, растительный покров, охрана, региональный ландшафтный парк